

Molnár Hella

Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: Harmathy Attila

A BIZOMÁNYI SZERZŐDÉSSSEL KAPCSOLATOS DOLOGI JOGI KÉRDÉSEK

A hatályos Polgári Törvénykönyv (1959. évi IV. törvény, a továbbiakban: Ptk.) meghatározása szerint bizományi szerződés alapján a bizományos díjazás ellenében köteles a megbízó javára a saját nevében adásvételi – vagy más – szerződést kötni.¹

Bár a bizomány szabályainak alkalmazási lehetősége az adásvétel körén messze túlmutat, a Ptk. szabályai kifejezetten az adásvételi szerződésre modellezettek. Az adásvételi szerződés tulajdon-átruházásra irányuló szerződéstípus, amely alapján az eladó köteles a dolog tulajdonát a vevőre átruházni és a dolgot a vevő birtokába bocsátani, a vevő köteles a vételárat megfizetni és a dolgot átvenni.² A bizományi szerződés alapján kötött adásvételi szerződésben az eladó/vevő a saját nevében eljáró bizományos. Átruházással – a törvényi kivételektől eltekintve – csak a dolog tulajdonosától lehet a tulajdonjogot megszerezni.³ Eladási bizomány esetén ez azt jelentené, hogy vagy a bizományos a tulajdonos, vagy a törvényben meghatározott kivételek valamelyikét kell alkalmazni, vételi bizománynál pedig azt, hogy a bizományos válik tulajdonossá. A megoldás azonban korántsem ennyire egyszerű.

A tanulmány a bizományi szerződéssel kapcsolatban alapvetően két dologi jogi kérdésre keresi a választ: ki a tulajdonosa a bizományos által eladott/megvett dolgoknak, és ki köteles viselni a kárveszélyt? Nem kerülhető meg ugyanakkor a birtoklás, a birtokátruházás témaköre sem, mert régi magánjogunk a tulajdonszerzés problematikájával nem, de a helyettessel való birtokszerzés kérdésével foglalkozott a birtokátruházás (kétoldalú birtokszerzés) kapcsán.⁴

¹ Ptk. 507. §, 513. § (2) bek. A „más” szerződésbe nem értendő bele a fuvarozási és az azzal összefüggő szerződés, mert a fuvarozási bizomány önállóult szerződéstípus szállítmányozási szerződés néven (Ptk. 514. §).

² Ptk. 365. § (1) bek.

³ Ptk. 117. § (1) bek.

⁴ SZLADITS 1942, 65-72. o.

A helyettessel való birtokszerzés

A képviselet általános elvéből következően birtokot képviselő útján is lehet szerezni. Ha a birtok megszerzése a képviselt nevében és javára történt (közvetlen képviselet), a birtokakarát a képviselt személyében van meg. Az ilyen helyettessel való birtoklás megszűnésének okai is csak a képviseltre tekintettel, annak személyében érvényesülhetnek. Ennek megfelelően, ha például a képviselő a birtoklás közvetítésére irányuló szándékával felhagy, meghal vagy cselekvőképességét elveszti, mindezen körülmények ellenére a képviselt birtoka továbbra is fennmarad. Olyan tények bekövetkezte esetén azonban, amikor a birtok fenntartása a képviseltre nézve is lehetetlenné vált, a birtok ugyanúgy megszűnik, mintha a megszűnési ok közvetlenül a képviselt személyében érvényesült volna. Ha a képviselő saját nevében jár el (közvetett képviselet), a birtokszerző a képviselő lesz.

Ki a tulajdonos?

A bizományos vajon tulajdonosa-e a saját nevében, de a megbízója javára eladott illetve megvett, átmenetileg birtokába került dolgoknak?

Mivel polgári jogunk nem ismeri az osztott tulajdont, a mérleg nyelve vagy a megbízó vagy a bizományos felé el kell, hogy dőljön. A magyar jogirodalom alapján azonban nem válaszolható meg kellő bizonyossággal a kérdés.⁵

A hatályos Ptk. nem ad a kérdésben teljes körű eligazítást. A Ptk. 509. §-ának (3) bekezdése kizárja, hogy a bizományos hitelezői érvényesíthessék igényeiket a bizományos vagyonának egyes részei ellen, amelyek külső szemlélő számára a bizományos vagyontárgyainak tűnnek, de a bizományos – megbízó közötti viszonyt figyelembe véve valójában a megbízót illetik. Ezek a következők: a) a bizományosal szerződő féllel szemben fennálló és a megbízót megillető követelések; b) vételi bizomány esetén a bizományos által megvett dolgok; c) a bizományoshoz befolyt és elkülönítve tartott vagy kezelt olyan pénzüsszegek, amelyről megállapítható, hogy a megbízót illetik. A Ptk. javaslatának 1959-es miniszteri indokolása úgy rendelkezett, hogy mivel a bizományos az adásvételi szerződést a megbízó javára, az ő számlájára köti, külön szabályozás szükséges arra az esetre, ha a bizományos ellen hitelezői végrehajtást vezetnek, illetve általában ha fizetésképtelen

⁵ GÁRDOS 2008, 953. o.

lesz. Az indokolás kiemelte, hogy a megbízó védelmét a bizományos hitelezőivel szemben az összes jogrendszer elismeri, és ezt biztosítja az 509. § (3) bekezdése is.⁶

A hatályos Ptk. előtti magyar jogban nem találunk a Ptk. 509. § (3) bekezdéséhez hasonló struktúrájú rendelkezést. A Ptk. hatálybalépését megelőzően az 1875. évi XXXVII. törvény, a Kereskedelmi Törvény (a továbbiakban: Kt.) 374. §-a⁷ tartalmazott hasonló funkciójú, ám eltérő szerkezetű rendelkezést, amely még egyértelműen a német kereskedelmi jog hatását mutatta. Utóbbi a jogi realitás, a formális jogviszonyok talaján állva főszabálynak a bizományos harmadik személlyel szembeni jogosultságát és kötelezettségét tartotta, és ehhez képest a gazdasági realitás érdekében fiktív módon rendelte hozzá a követeléseket a megbízóhoz bizományos alanyi körrel szemben. A hatályos törvényszöveg ezzel szemben a gazdasági realitásból indul ki, és azt tekinti alapesetnek, hogy a követelések a megbízót illetik, azaz jogosultjuk a megbízó. A Ptk.-ban ehhez a kiindulópontoz képest fikciós felépítésű az egész bizományi konstrukció: a jog úgy tekinti, mintha a követelések és a pénzösszeg jogosultja a bizományos lenne.⁸

Ki viseli a kárveszélyt?

A kárveszély viseléséről a bizományi szerződés fejezetében egyáltalán nem találunk rendelkezéseket. Eltérő szabály hiányában a Ptk. 99. §-a alapján a tulajdonos viseli a dologban beállott azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit nem lehet kötelezni. Kivételesen a jogalkotó nem a tulajdonosra, hanem más személyre hárítja a kárveszély viselésének kötelezettségét. A jogosulti késedelem szabályainál szankciós alapon a még – saját hibájából – átadás hiányában tulajdonossá nem vált jogosultra száll át a kárveszély.⁹ Szintén nem a tulajdonos, hanem a birtokos viseli a kárveszélyt, ha az eladó az adásvételi szerződés megkötésekor a tulajdonjogát

⁶ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Miniszteri indokolás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963

⁷ „Kt. 374. § (1) *A bizományos által kötött ügyletekből eredő követeléseket a megbízó az adós ellen csak azok átengedése után érvényesítheti.*

(2) *Az ily követelések azonban a bizományos és ennek hitelezői irányában akkor is, ha átengedve nem lettek, a megbízó követeléseinek tekintetnek.*”

⁸ NEMESSÁNYI In: Kommentár

⁹ Ptk. 303. § (2) bek. b) pont: „*A jogosult – függetlenül attól, hogy késedelmét kimentette-e – (...) éppúgy viseli a dolog megsemmisülésének, elveszésének vagy megrongálódásának veszélyét, mintha a teljesítést elfogadta volna.*”

fenntartja.¹⁰ A vállalkozási szerződésnél is előfordulhat, hogy a megkezdett, de át nem adott mű tekintetében a kárveszély nem a tulajdonosé, mert a Ptk. 400. §-a szerint a kárveszély a teljesítés lehetetlenné válására vonatkozó szabályok szerint (vagyis érdekkörök alapján) oszlik meg a megrendelő és a vállalkozó között.

A kárveszély viselésével összefüggésben említésre méltó az önálló kereskedelmi ügynöki szerződésről szóló 2000. évi CXVII. törvény. Kereskedelmi ügynök az, aki díjazás ellenében állandó jellegű megbízás alapján áruk adásvételét vagy az árukra vonatkozó más szerződést közvetít. A törvény hatálya az 1. § (2) bekezdése alapján kiterjed azokra az esetekre is, amikor a kereskedelmi ügynök akár a megbízó nevében, akár saját nevében a megbízó javára a szerződés megkötésére is jogosult. Az utóbbi fordulat a Ptk. rendszerében bizományi szerződésnek minősül, ilyenkor mindkét szabályegyüttes alkalmazandó, mivel háttérjogszabályként a Ptk. rendelkezéseire figyelemmel kell lenni.¹¹ Ez a törvény e kérdéskör szempontjából azért lehet érdekes, mert 7. §-ának (4) bekezdése diszpozitív szabályként kiemeli, a kereskedelmi ügynöknek átadott dolgok vonatkozásában a kárveszélyt a megbízó viseli.

Eladási bizomány

Elméletileg azt mondhatjuk, eladási bizomány esetében a bizományost illeti meg a tulajdonjog legmeghatározóbb részjogosítványa, a rendelkezés, mégis a megbízó marad tulajdonos, mert a megbízó és a bizományos között nem került sor a tulajdonjog átruházására, a szerződésből hiányzik a tulajdonátruházási szándék.

A bizomány gazdasági oldalról való megközelítése is ésszerűtlenné teszi azt a konstrukciót, hogy a tranzakció során a bizományos tulajdont szerezzen, többek között a tulajdonszerzéssel járó problémák (közterhek, számviteli kötelezettségek stb.) miatt.¹² A miniszteri indokolás kifejezetten úgy rendelkezett, hogy az eladási megbízás folytán a megbízónak a bizományoshoz került dolgairól azért nem kellett külön rendelkezni a Ptk. 509. § (3) bekezdésében, mert az ilyen dolog mindaddig a

¹⁰ Ld. a Ptk. 368. §-ának (3) bekezdését: „Az ingatlan vevője – ha a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése előtt birtokba lép – ennek napjától kezdve (...) viseli (...) azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.”, valamint a részletvétel szabályai között a Ptk. 376. § (4) bekezdését: „A vevőnek átadott dolog elpusztulásának vagy értékcsökkenésének veszélyét – a tulajdonjog fenntartása esetében is – a vevő viseli.”

¹¹ 1. § (7) bekezdés: „Az e törvényben nem szabályozott kérdésekben a Polgári Törvénykönyv rendelkezései irányadóak.”

¹² GÁRDOS 2008, 953. o.

megbízó tulajdona marad, amíg azt a bizományos a vevőre át nem ruházta, s ebből már önként következik, hogy arra a bizományos hitelezői nem támaszthatnak igényt.¹³

Ezt a nézetet erősíti a bizomány közelebbi előzménye, a commenda intézménye. Ugyan már az ókorban ismert volt, általánosabb értelemben mégis csak a középkortól használták más vagyontárgyának őrzésére, gondozására abban az esetben, ha valaki más árut szállította hajón, más országokban való eladás céljából. Az áru tulajdonosa feljogosította a hajóskapitányt, hogy a szállítmányt a tengerentúli kikötőkben értékesítse, majd a megbízó számára más árut vásároljon. Ez a konstrukció azt mutatja, hogy a bizomány egykor szoros kapcsolatban volt a letéttel.¹⁴

A bizományos a harmadik személlyel saját nevében köt szerződést, és azt saját nevében teljesíti, ami sajátos tulajdon-átszállási konstrukciót feltételez. Eladási bizománynál a bizományossal szerződő fél a bizományos általi átadással szerez tulajdont, míg a bizományos a dolgot a szerződés teljesítéséig (a másik fél részére való átadásig) mint a megbízó tulajdonát képező dolgot tartja magánál.¹⁵ Az őrzési kötelezettség ilyenkor nem külön letéti szerződés alapján áll fenn, az magából a bizományi szerződésből következik, szerződéshalmazatként a bizomány a letétet is magában foglalhatja. Alátámaszthatja ezt a nézetet az az elvi bírósági határozat¹⁶, amely kimondta, hogy a dolog eladásával megbízott személy a dolog átvételével, mint letéteményes az általános szabályok szerint felel. A peres felek között megbízási szerződés jött létre, amely alapján a felperes megbízta az alperest a tulajdonát képező BMW személygépkocsi értékesítésével. Az alperes a gépkocsit átvette, óbudai telephelyén elhelyezte. A gépkocsit ismeretlen tettes ellopta, utóbb akkor került meg, amikor átalakítva, hamis okmányokkal megpróbálták az országból kivinni. A másodfokú bíróság és a Legfelsőbb Bíróság (Kúria) is egyetértett abban, hogy a peres felek között létrejött megbízási szerződés letéti elemet is tartalmazott, a megbízási szerződés keretében letéti szerződés is létrejött, amely alapján az alperes megbízott köteles lett volna a gépkocsi őrzésére.

Figyelembe lehet venni tehát a letét szabályait ott, ahol a bizományi jogviszony természetével ez nem ellenkezik és ahol külön szabályozás hiánya ezt indokolja.

¹³ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Miniszteri indokolás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963

¹⁴ HARMATHY 1978, 44. o.

¹⁵ BÁRDOS – MENYHÁRD 2008, 420. o.

¹⁶ EBH 2001/1. sz. 415. – Legf. Bír. Pfv. VI. 21.530/1999/4. sz.

Például alkalmazható a letett dolog kezelésére vonatkozó előírás,¹⁷ az őrizetben lévő dolog megsérüléséért, megsemmisüléséért, elveszéséért való felelősségre pedig az általános szerződési felelősségi szabályok.¹⁸ Utóbbi esetben a custodia felelősség kimondása nélkül is indokolt a bíróság részéről szigorúbb követelmények megállapítása.¹⁹

A felelősséggel kapcsolatban elmondottakat a Kt. szabályai is megerősítik. A bizományos csak akkor menthette ki magát a „*gondviselése alatt lévő áruban történt kárért*” való felelőssége alól, ha bizonyította, hogy a kár rendes kereskedő gondosságával elhárítható nem volt, azaz a kár elhárítása érdekében megtett mindent, ami egy kereskedőtől elvárható.²⁰

A külkereskedelmi vállalatok belföldi szerződéses kapcsolatairól szóló 32/1967. (IX. 23.) Kormányrendeletnek (a továbbiakban: R.) a bizományos értesítési kötelezettségéről szóló, 21. § (2) bekezdésének megfogalmazása²¹ arra utalt, hogy külkereskedelmi bizománynál a bizományos a megbízó tulajdonában álló dolgot többnyire nem is tarthatta birtokában, ezért terjedt el Nizsalovszky²² nyomán a birtoktalanított bizományos elnevezés. Attól, hogy az áru nem került a bizományos birtokába, a szerződés lebonyolítása továbbra is a bizományost terhelő kötelezettségként jelentkezett. Közvetett képviselői minősége továbbra is fennmaradt, bár jogállása egyre közelebb került az önálló ügynöki pozícióhoz. A szerződések szinte minden esetben szabályozták a kárveszély és a tulajdonjog átszállásának kérdését. Úgy rendelkeztek, hogy ezek a külföldi félről a megbízóra, illetve a megbízóról a külföldi félre akkor szállnak át, amikor a külkereskedelmi szerződés alapján átke-
rülnek a bizományosra, illetve a bizománysról a külföldi félre. A bizományos

¹⁷ Ptk. 464. § (1) bekezdés: „*A letéteményes kötelezettsége a kezelésre csak akkor terjed ki, ha a kezelést kikötik, vagy a letett dolog természete azt szükségessé teszi; ebben a vonatkozásban a megbízás szabályait kell alkalmazni.*”

¹⁸ Ptk. 318. § (1) bekezdés: „*A szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés mérséklésének – ha a jogszabály kivételt nem tesz – nincs helye.*”

¹⁹ HARMATHY 2000, 1695. o.

²⁰ Kt. 373. § (1) bekezdés: „*A bizományos a gondviselése alatt levő áruban történt kárért felelősséggel tartozik, a mennyiben igazolni nem képes, hogy a kár rendes kereskedő gondosságával elhárítható nem volt.*”

²¹ „R. 21.§ (2) *A bizományos a külkereskedelmi szerződés tartalmáról és különösen az annak alapján a megbízót terhelő kötelezettségekről a megbízót a külkereskedelmi szerződés megkötése után azonnal, de legkésőbb oly időben köteles értesíteni, hogy a megbízó a kötelezettségeket teljesíteni tudja.*”

²² Ld. NIZSALOVSZKY 1969.

nem került abba a helyzetbe, hogy a külkereskedelmi szerződés tárgyát képező árut birtokában tartsa, őrzéssel kapcsolatos felelősség ebből adódóan nem terhelte.²³

Ha azonban a dolog a megbízó tulajdona, ahhoz, hogy a vevő tulajdonjogot szerezhessen, érvényesülnie kell valamely törvényi kivételnek, amely a forgalom biztonsága érdekében megteremti a nemtulajdonostól való tulajdonszerzés lehetőségét. A Ptk. 118. §-ának (2) bekezdése – amely szerint kereskedelmi forgalmon kívül is tulajdonjogot szerez az, aki a dolgot jóhiszeműen és ellenszolgáltatás fejében olyan személytől szerzi meg, akire azt a tulajdonos rábízta – nem oldja meg a problémát, mert ilyenkor a Ptk. a tulajdonosnak (eladási bizomány esetén a megbízónak) lehetőséget ad arra, hogy a tulajdonjogot az ellenszolgáltatás megtérítése fejében egy éven belül visszaváltsa.

Bár a német HGB nem szabályozza kifejezetten a bizományi szerződés szabályai között a tulajdonjog megszerzésének, átszállásának kérdését, a probléma a BGB birtok-átruházási szabályai alapján megoldható. Eladási bizomány esetén a BGB 185. §-a lehetővé teszi, hogy kellő felhatalmazás alapján nemtulajdonos rendelkezzen a dolog felett (Verfügung eines Nichtberechtigten).²⁴ A BGB 185. §-ának (1) bekezdése szerint a nemtulajdonos rendelkezése a dolog felett érvényes, ha az a jogosult beleegyezésével történt.²⁵

Az új Polgári Törvénykönyv Javaslatának (a továbbiakban: új Ptk. Javaslat) 6:284. § (2) bekezdése egyértelműen eldönti a tulajdoni kérdést, amikor kimondja, hogy eladási bizomány esetén a bizományos jogosult a megbízó tulajdonjogában álló ingó dolog tulajdonjogának az átruházására, azaz átruházásnál megjelöli a nemtulajdonostól való tulajdonszerzés törvényben meghatározott kivételeinek speciális alkalmazási körét. A Szakértői Javaslat még nem tartotta szükségesnek a tulajdonszerzés kérdésének rendezését, indokolásában azzal érvelt, hogy ha a dolgot megvevő harmadik személy nem kívánja kitenni magát a megbízó esetleges visszavásárlása kockázatának, akkor kizárólag a bizományostól, mint tulajdonostól

²³ SÁNDOR 1978, 227. o.

²⁴ GÁRDOS 2008, 953. o.

²⁵ BGB § 185 [Verfügung eines Nichtberechtigten]

(1) Eine Verfügung, die ein Nichtberechtigter über einen Gegenstand trifft, ist wirksam, wenn sie mit Einwilligung des Berechtigten erfolgt.

(2) Die Verfügung wird wirksam, wenn der Berechtigte sie genehmigt oder wenn der Verfügende den Gegenstand erwirbt oder wenn er von dem Berechtigten beerbt wird und dieser für die Nachlassverbindlichkeiten unbeschränkt haftet. In den beiden letzteren Fällen wird, wenn über den Gegenstand mehrere miteinander nicht in Einklang stehende Verfügungen getroffen worden sind, nur die frühere Verfügung wirksam.

vásárolhatja meg a megbízó által eladni kívánt dolgot.²⁶ Arról, hogy a bizományos mikor és hogyan lesz tulajdonos, az indokolás hallgatott.

Vételi bizomány

Vételi bizománynál a bizományosnak tulajdonjogot kell szereznie, mert vevőként saját nevében szerepel az adásvételi szerződésben. A Ptk. 509. § (3) bekezdésének b) pontja is alátámasztja, hogy a bizományos által megvett dolgok a bizományos vagyónába tartoznak. A bizományi szerződés következtében viszont a megbízó igényelheti a dolog kiadását, a bizományos addig lesz tulajdonosa a dolognak, amíg azt a megbízó részére az elszámolás körében²⁷ ki nem adja.²⁸ A megbízó igénye tehát ebben a gondolatmenetben nem tulajdonjogon, hanem szerződésen alapul. A Ptk. 509. § (3) bekezdése a megbízó oldalán nem teremt dologi igényt, mert a dologi igény nem relatív, azaz nemcsak a bizományos hitelezőivel szemben tekintendő a bizományos jogosítványának. Ez azt jelenti, hogy a dolog megbízónak történő átadásáig a kárveszélyt a bizományos viseli. Ha azonban a bizománynál a dolog vis maior következtében elpusztul, a bizományos követelheti a megbízótól a vételár kifizetését szükséges költségként,²⁹ sőt az őt megillető díjért is felléphet.³⁰ Végeredményben a kárt tehát a megbízó viseli.³¹

Ugyanakkor az olyan bizományi szerződéseknél, amelyek a bizományt a megbízás felé közelítik, s kiemelik a bizományos képviselői jellegű tevékenységét, a megbízó tulajdont szerezhet akkor, amikor a bizományos a megbízó javára átveszi a dolgot. De más esetekben is akkor jutunk helyes eredményre, ha a kárveszélyt a megbízóra telepítjük. A törvénynek az a szabálya, amely megtiltja a bizományos hitelezőinek, hogy végrehajtást vezessenek a bizományos által érvényesített, de a megbízót illető követelésekre, a bizománynál lévő, de a megbízót megillető

²⁶ GÁRDOS 2008, 954. o.

²⁷ A Ptk. 513. §-ának (2) bekezdése eltérő rendelkezés hiányában a megbízás szabályait rendeli alkalmazni. A Ptk. 479. § (2) bekezdése szerint „A szerződés megszűnésekor a megbízott köteles elszámolni és ennek keretében a megbízónak mindazt kiadni, amihez a megbízás teljesítése céljából vagy eljárása eredményeképpen jutott, kivéve amit abból a megbízás folytán jogosan felhasznált.”

²⁸ BÁRDOS – MENYHÁRD 2008, 420. o.

²⁹ Ptk. 511. § (3) bekezdés: „A bizományos a díjban benne nem foglalt szükséges és hasznos költségei megtérítését követelheti; a díjban egyébként benne foglalt igazolt költségeit csak akkor követelheti, ha az adásvételi szerződés a megbízó érdekkörében felmerült okból nem ment teljességbe.”

³⁰ Ptk. 511. § (1) bekezdés: „A bizományosnak díj csak annyiban jár, amennyiben az adásvételi szerződést teljesítették.”

³¹ HARMATHY 2000, 1707-1708. o.

penzösszegekre és dolgokra (a fent érintett 509. § (3) bekezdés), elismeri, hogy mindezek a megbízót illetik. Aggályosnak látszik, hogy ha a törvény az egyik vonatkozásban elismeri a megvett dologról azt, hogy az a megbízót illeti, és ezért a bizományos hitelezői nem vezethetnek rá végrehajtást, akkor a másik vonatkozásban, a dolog – vis maior miatti – megsérülése, megsemmisülése tekintetében miért kellene teljesen eltérő alapról kiindulni, és azt mondani, hogy a megbízónak nincs köze a dologhoz, nem is viselheti a kárveszélyt. Ezzel a megoldással együtt jár az is, hogy a bizományos köteles a harmadik személytől megvett dolgot gondosan őrizni, és kártérítési felelősséggel tartozik a dolog megsérülése, megsemmisülése miatt, kivéve, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.³²

Többek között ezért is találhatjuk megalapozottnak Nagy Ferenc³³ véleményét. Eszerint a tulajdonjog a megbízót illeti, anélkül, hogy a követelések engedményezésének megfelelően újabb átadás volna szükséges. Megjelenik tehát az átvett dolog őrzésének kötelezettsége vételi bizománynál is, amíg a megbízó a vétel tárgyát nem veszi át.

A bizományos számára a Kt. által biztosított³⁴ törvényes zálogjog kimondatlanul a megbízó tulajdonszerzését támasztotta alá. A Kt. szerint zálogjog illette meg a bizományost: 1. a bizományi árukra, feltéve, hogy azok még birtokában voltak, vagy azok fölött általában – különösen hajóelismervények, rakjegyek vagy közraktári jegyek által – rendelkezhetett; 2. a bizományi ügyletből eredő, még kintlévő követeléseken, amennyiben azokat még nem engedményezte a megbízóra. Mégpedig a) a bizományos költségei, a bizományi díjak, előlegek, kölcsönök, a bizományos által elvállalt váltói és egyéb kötelezettségek erejéig (amennyiben a konkrét bizományi ügyletre vonatkoztak), b) folyószámlán alapuló azon követelések erejéig, amelyek általában bizományból származtak.³⁵ Jelenleg a bizományról szóló fejezet nem rendelkezik törvényes zálogjogról, de mivel a külön nem szabályozott kérdésekben a megbízási szerződés szabályait kell alkalmazni, a bizományra is

³² HARMATHY 2007, 1850-1851. o.

³³ NAGY 1913, 271-272.

³⁴ A törvényes zálogjogról már a kereskedőkről szóló 1840. évi XVI. törvénycikk 41. §-a is rendelkezett: „A bizományosnak a bizományi árukra törvényes zálogjoga vagyon a megbízó elleni követeléseinek erejéig, akár ezen követelések közönségesek, akár váltóiak legyenek. (...)”

³⁵ Kt. 379. § (1) bekezdés: „A bizományost a bizományi árukra nézve, a mennyiben azok még birtokában vannak, vagy a mennyiben azok felett általában, különösen pedig hajóelismervények, rakjegyek vagy közraktári jegyek által rendelkezhetik, zálogjog illeti a bizományi ügyletre fordított költségek, a bizományi díjak, előlegek, kölcsönök és az elvállalt váltói és egyéb kötelezettségek, nemkülönben a folyó számlán alapuló és a bizományból származó követelések erejéig.”

vonatkoztatható a Ptk. 480. §-a.³⁶ Bizományra átfordítva ez annyit tesz, hogy a bizományost költségei és díjkövetelése biztosítására zálogjog illeti meg a megbízó azon vagyontárgyain, amelyek a bizomány következtében kerültek birtokába. Arra vonatkozóan, hogy melyek lehetnek azok a vagyontárgyak, a Ptk. 509. §-ának (3) bekezdése ad eligazítást.

A vételi bizománnyal kapcsolatos tulajdonszerzési kérdések felmerültek a bírói gyakorlatban is. Érdemes megemlíteni azt az ügyet,³⁷ amelyben a bíróságoknak arról kellett döntenük, hogy a bizományos által a saját nevében, de a megbízó javára kötött termőföld adásvételi szerződés alapján lehet-e helye a tulajdonjog változás ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének. A helyzetet nehezítette, hogy a bizományos jogi személy volt, aki a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény (Ftv.) 6. §-a szerinti tulajdonszerzési korlátozás alá esett. Az elsőfokú közigazgatási szerv elutasította a tulajdonjog bejegyzésére irányuló kérelmet, és ezt a másodfokú szerv is jóváhagyta, mivel az adásvételi szerződés szerint a vevő a jogi személy bizományos. A közigazgatási határozat felülvizsgálatára irányuló keresetében a felperes bizományos arra hivatkozással kérte a tulajdonjog bejegyzési kérelme teljesítését, hogy vételi bizományi szerződés alapján természetes személy javára kérte a tulajdonjog bejegyzését, a vevőként bejegyzendő magánszeméllyel szemben a tulajdonszerzési korlátozás pedig nem érvényesül. Az elsőfokú bíróság a felperes keresetét elutasította arra hivatkozva, hogy – figyelemmel a Ptk. 509. §-ának (1) bekezdésére – az Ftv. 6. §-a szerint jogi személy termőföld tulajdonjogát nem szerezheti meg, így a felperes által a saját nevében megkötött adásvételi szerződés, mint jogszabályba ütköző semmis. A nyilvánvalóan érvénytelen szerződés alapján a tulajdonjog változás az ingatlan-nyilvántartásba nem jegyezhető be. A Legfelsőbb Bíróság (Kúria) szerint tévesen értelmezte az elsőfokú bíróság a Ptk. 509. §-ának (1) bekezdését. Ez a rendelkezés ugyanis nem azt fejezi ki, hogy a vásárolt ingatlan tulajdonjogát a bizományos szerzi meg, hanem azt, hogy a megbízó nincs kapcsolatban az eladó harmadik személlyel, vele szemben jogai és kötelezettségei közvetlenül nem állnak fenn. Szerződésszegés, a szerződés érvénytelensége esetén az ebből eredő jogokat a bizományos érvényesíti, a kötelezettségek pedig reá hárulnak, nem a megbízóra. Megjegyzendő, hogy az ingatlan-nyilvántartási szabályok jelenleg nem teszik lehetővé tulajdonjog bizomány jogcímén történő bejegyzését, és erre gyakorlati igény sem mutatkozott. Nehezen tűnik el-

³⁶ Ptk. 480. § „A megbízottat költségei és díjkövetelése biztosítására zálogjog illeti meg e megbízónak azokon a vagyontárgyain, amelyek a megbízás következtében kerültek birtokába.”

³⁷ A Legfelsőbb Bíróság Kfv.III.38.521/2000/6. számú 2002. október 1-én hozott ítélete.

képzelhetőnek, hogy az ingatlan-nyilvántartásba olyan adásvételi szerződés alapján jegyezzenek be tulajdonváltozást, amely vevője maga nem kíván a nyilvántartásban megjelenni, hanem a bizományi jogviszony megbízója jogszerzése érdekében lép fel.³⁸ Az új Ptk. Javaslat 6:282. §-ának (3) bekezdésében ebből adódóan semmisnek minősíti az olyan bizományi szerződést, amely alapján a bizományos ingatlan tulajdonjogának a megszerzésére köteles.

Annak nincs akadálya vételi bizomány esetén, hogy a bizományos maga megszerezze a dolog tulajdonjogát, és azt külön jogügylet során átruházza a megbízóra. Azonban az már a birtokátruházás szabályaitól függ, hogy a megbízó tud-e közvetlenül a harmadik személytől, mint eladótól tulajdonjogot szerezni. A német jog két megoldást alkalmaz a közvetlen tulajdonátszállás (Direkterwerb) megvalósítása érdekében: ez egyik az offene Stellvertretung (BGB 164. §), a másik a verdeckte Stellvertretung. A magyar jogban egyik megoldás sem alkalmazható, mert a képvisleti szabályok csak közvetlen képviselőre vonatkoznak, a közvetett képviselőre pedig a Ptk. nem is tartalmaz szabályokat. Tehát vételi bizománynál nincsen lehetőség arra, hogy a megbízó közvetlenül a harmadik személytől szerezzen tulajdonjogot úgy, hogy az adásvételi szerződés a harmadik személy és a bizományos között jön létre.³⁹ Az új Ptk. Javaslat 6:284. §-ának (1) bekezdése ennek megfelelően kimondja, hogy vételi bizomány esetén a bizományos a szerződés teljesítése során megszerzett ingó dolog tulajdonjogát az elszámolás során ruházza át a megbízóra.

Felhasznált irodalom

BÁRDOS Péter – MENYHÁRD Attila: Kereskedelmi jog. HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008

GÁRDOS Péter: A bizományi szerződés. In: Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. (Szerk.: VÉKÁS Lajos) Complex, Budapest, 2008

HARMATHY ATTILA: A bizomány. In: A Polgári Törvénykönyv magyarázata. (Szerk.: Gellért György) II. kötet, Budapest, 2000

³⁸ GÁRDOS 2008, 954. o. Ugyanúgy kezelhetetlen helyzetet eredményez, ha olyan adásvételi szerződés alapján kéri a tulajdonjog változásának bejegyzését, amely eladóként nem a nyilvántartásban feltüntetett tulajdonost szerepelteti.

³⁹ GÁRDOS 2008, 954. o.

HARMATHY Attila: A bizomány. In: A Polgári Törvénykönyv magyarázata. (Szerk.: Gellért György) II. kötet, Budapest, 2007

HARMATHY Attila: A külkereskedelmi és a belföldi vállalatok közötti szerződések általános kérdései. In: A külkereskedelmi vállalatok belföldi szerződései. (Szerk.: EÖRSI Gyula – HARMATHY Attila) Budapest, 1978

NAGY Ferenc: Kereskedelmi jog II. Atheneum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Kiadása, Budapest, 1913

NEMESSÁNYI Zoltán: A bizomány. In: Kommentár az 1959. évi IV. törvényhez. (Szerk.: OSZTOVITS András)

<http://www.optijus.hu/loadpage.php?dest=OISZ&twhich=520398&tannot=1&page-to=2&tsindex=2&teindex=2> Utolsó látogatás időpontja: 2012. április 12.

NIZSALOVSZKY Endre: Birtok és külkereskedelem. Külkereskedelem, 1969/11. Jogi melléklet

SÁNDOR Tamás: A bizományi szerződés. In: A külkereskedelmi vállalatok belföldi szerződései. (Szerk.: EÖRSI Gyula – HARMATHY Attila) Budapest, 1978

SZLADITS Károly: Magyar magánjog, V. kötet (Dologi jog). Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1942